

4. Ünite

İŞ VE MESLEK AHLAKI

Üniteye Hazırlık

1. Trafikte güvenlik şeridini kullanarak öne geçmek, yemek sırasında araya girmek “kul hakkı” mıdır? Tartışınız.
2. Dinimizin çalışma ve meslek ahlakında önem verdiği ilkeleri araştırıp öğreniniz.
3. “Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hâkimlere (rüşvet olarak) vermeyin.” ayetinin anlamını kul hakkı kapsamında araştırınız. (Bakara sûresi, 188 âyet)
4. Ahilik teşkilatı hakkında bir araştırma yapınız.
5. “Güven kaybetmektense para kaybetmeyi tercih ederim.” sözünü tartışınız.
6. “Kişi kendi kazancından daha hayırlı bir lokma yemiştir.” (Buhari, Büyû, 15.) Hadisini yorumlayınız.

1. İSLAM'IN ÇALIŞMAYA VERDİĞİ ÖNEM

Çalışma, bir iş meydana getirmek için zihni ve bedenî güç sarf etmektir. Fert ve toplum hayatının huzurlu ve düzenli bir şekilde devam edebilmesi için mutlaka yerine getirilmesi gereken temel ilkeler ve değerler vardır. İşte hayatın bu zorunlu ve vazgeçilemez ilkelerinden biri de “dürüst çalışma”dır.

İslam, insanı iki âlem için hazırlamaktadır. Bunlardan biri ahiret hayatı, diğeri de dünya hayatıdır. İlk olarak insanın kalbini, ebedî hayatın devam edeceği ahirete bağlayarak Allah'a (c.c.) kulluğa yönlendirirken; diğer taraftan bu dünya hayatının nimetlerinden de payını almasını ister. Hatta bunu teşvik eder. Kur'an'da, yalnız dünya varlığını isteyenler yerilir, her iki dünyanın güzelliklerini isteyenlerden takdirle söz edilir.²⁷⁹ Ayrıca insana, Allah'ın (c.c.) kendisine verdiği şeylerde ahiret yurdunu arayıp dünyadan da nasibini unutmaması emredilir.²⁸⁰ İslam'da kazancın en muhterem olanı el emeğinin mahsulü olmalıdır. Zira Resulullah (s.a.v); *“Kişi kendi elinin emeğinden daha temiz bir kazanç elde etmemiştir.”*²⁸¹ ve *“Hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir şey yememiştir. Allah'ın peygamberi Davut (a.s.) da elinin emeğinden yedi.”*²⁸² buyurmuştur. Fakirlere yardım, gariplere iyilik için yeterli miktardan fazla kazanmak İslam'ın övdüğü, güzel gördüğü bir şeydir. Böyle bir kazanç nafile ibadetten daha faziletlidir. Nitekim bunun faydası toplumun bütün bireyleri içindir.

Ecdadını, zannetme asırlarca uyurdu;
Nerden bulacaktın o zaman eldeki yurdu?
Üç kıt'ada yer yer kanayan izleri şahid:
Dinlenmedi bir gün o büyük nesl-i mücahid
M. Âkif Ersoy

İslam hem dünya, hem de ahiret için çalışmayı ve aynı zamanda ikisi arasında makul bir denge kurmayı esas alır. İnsanların dünyada huzurlu, mutlu, onurlu bir hayat sürdürmeleri çalışmaya bağlıdır. Dünya nimetlerinden yararlanabilmeleri, ülkelerini mamur hâle getirebilmeleri zihni ve bedenî güç sarf etmelerine bağlıdır. İçinde yaşadıkları memleketlerinin gelişip kalkınması, refah, huzur ve düzene kavuşması için de tembellik hastalığına yakalanmamaları lazımdır. Tembellik cahilliği, cahillik fakirliği, fakirlik ise geri kalmışlığı getirir. Geri kalan ülkelerde kargaşa, huzursuzluk ve sömürülme tehlikesi baş gösterir. Çalışmanın farz olduğu bir dinin mensupları tembel olamaz, cahil olamaz, fakir olamaz ve sömürülmeye izin veremez.

279 Bakara suresi, 200–201. ayet.

280 Kasas suresi, 77. ayet.

281 İbn Mâce, Ticaret, I.

282 Buhârî, Buyu', 15.

2. ÇALIŞMA VE MESLEK AHLAKI İLKELERİ

Çalışma, hedeflenen amaca ulaşmak için zihinsel ve bedensel olarak emek harcamak, gayret göstermektir. Çalışma, geçimin sürekliliğini sağlayan sosyal bir faaliyettir. Bu faaliyet, ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'e (as) kadar uzanır. Bu bağlamda insanın en başta gelen vazifelerinden biri helal kazanmak ve helal yolda harcamaktır. İnsanların yeteneklerine göre çalışıp kazanmaları, kazandıklarından

da belli ölçüde harcama yapmaları hem tabii bir ihtiyaç hem de meşru bir haktır. Ancak toplumda gerekli iş bölümünü ve birliği sağlayacak, hayatın haksızlık ve suiistimallerden uzak olarak düzen ve güven içinde işlemesine katkıda bulunacak bazı temel ölçü ve ilkelere de ihtiyaç vardır.

Kuran ve sünnette helal kazanç yolları ile ilgili olarak yer alan temel ilkeler, genel olarak her devir ve dönemin ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir. İnanmış insanlara düşen görev, bu ölçüler çerçevesinde hareket edip iş ve ticaret hayatının kendi tabii ve meşru seyri içinde gelişmesini sağlamalarıdır. Bu da dinin insan ilişkileri ve iş hayatıyla ilgili olarak koyduğu açıklık, dürüstlük, güven, sözünde durma ve gayr-i meşru yollara tevessül etmeme gibi temel ilkelere bağlı kalmakla mümkündür. Selçuklu ve Osmanlı döneminde de bu ilkelere bağlı kalmayı esas alarak çalışmalarını sürdüren ahilik kurumu; iyi ahlakın, doğruluğun, kardeşliğin, yardımseverliğin kısacası bütün güzel meziyetlerin birleştiği bir sosyo-ekonomik düzeni sağlamaya yardımcı olmuştur.

İslam dini, ruh ile beden, madde ile mana, dünya ile ahiret arasında sarsılmaz bir denge kurmuştur. Bu ölçülere uyarak çalışanlar dünya ve ahiret saadetini elde etmiş olurlar. Bu gibi fertlerden meydana gelen toplumlar ise yükselmenin, huzur ve saadetin zirvesine erişirler. İslam dini, dünya ve ahiret mutluluğu için çalışmayı farz kılmıştır. O hâlde Allah Teala'nın hoşnutluğunu kazanmak ve dünyaya geliş gayemizi gerçekleştirmek için çalışmayı en kutsal görevlerimiz arasında kabul etmeliyiz.

Bir kişinin eğitimini alarak faaliyette bulunduğu işe, meslek denir. İnanan insanlar, mesleklerini yerine getirirken mesleğinin hakkını verirler. Meslekleri ile insanlara hizmet sunarken bir ibadet şuuru içinde olurlar. Meslekî ahlak ilkelerinden ayrılmayarak hem Yaratan'ı hem de yaratılanı memnun ederler. Dolayısıyla bütün çalışmalarında güven, dürüstlük, saygı ve adil davranmayı ilke hâline getirirler. Diğerkâmlığın, toplumsal sorumluluğun asıl olduğu bir anlayışa sahip olurlar. İslam'da her zaman veren el alan elden üstün olmuştur. Dolayısıyla hizmet eden kişi hizmet alandan daha faziletlidir.

2.1. DOĞRULUK VE GÜVENİLİRLİK

Doğruluk ve güvenilirlik en önemli insani ve İslami hasletlerdendir. Doğruluk ve güvenilirlik, kişiyi takva derecesine ulaştıran en önemli unsurlardandır. İnsanların; mesleklerinde, işlerinde, tahsillerinde velhasıl her zaman her yerde, doğru ve güvenilir olmaları gerekir.

Bir memlekette iktisadi kalkınma, öncelikle doğruluk ve güvenilirliğe bağlıdır. Doğruluğun olduğu yerde güven hasıl olur. Ticari ahlakta aldatma, ölçü ve tartılarda hile gibi ahlaksızlıklar karşısında İslam'ın şiddetle durması doğruluk ve güvenilirliği sağlamaya yöneliktir.

Ticarette doğruluk esastır. Doğruluk ise satıcının tartı ve ölçüde hile yapmaması, malın kalitesi ve fiyatı konusunda doğruyu söylemesi, malı müşteriye zamanında teslim etmesi, alıcının ise borcunu zamanında ödemesidir. Doğru tüccarın Allah (c.c.) katında mükâfatı büyük olduğu gibi

Resulullah (s.a.v) yanında da değeri büyüktür. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v); *“Sözü ve muamelesi doğru tüccar, kıyamet gününde arşın gölgesi altındadır.”*²⁸³ buyurmuştur. Bir başka hadisinde de, *“Dürüst, sözüne ve işine güvenilen tüccar, nebiler, siddikler ve şehitlerle beraberdir.”*²⁸⁴ buyurarak dürüst tüccarlığı özendirmiştir. Hadiste bu durumun tüccarlar hakkında zikredilmesi, doğruluk vasfının bilhassa ticaret hayatındaki ehemmiyetini ifade eder.

Allah'tan (c.c.) korkan tüccar, büyük veya küçük günah işlemeyen, insanları aldatmayan, ticaretinde insanlara iyilik eden, Allah'a (c.c.) ibadetini ve taatini tam yapandır. Doğru tüccar ise yemininde ve diğer sözlerinde doğru olan demektir. Fücûr ise ticaretinde hile yapan, aldatan, yalan yere yemin ederek kazanç elde etmeye çalışanlardır.

Ticarette dürüstlük en büyük sermayedir. Ticaret ister ürün, ister hizmet, isterse de bilgi alışverişi olsun, tarihin her döneminde önemini korumuştur.

Müslüman, dünya ile ahireti birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak görür. İslam kültüründe bu dünyaya öte dünyanın bir tarlası gözüyle bakılır.

“Tüccarlar kıyamet gününde fücûr (günahkâr) olarak diriltilecekler, ancak Allah'tan korkan, yeminine sadık olan ve doğru olanlar müstesna”
(İbn Mâce, Ticârât, 3.)

283 İbn Mâce, Ticaret, 1.

284 Tirmizî, Buyû, 4.

Dünyada toprağa atılmayan bir tohumun, öte dünyada meyvesinin alınması mümkün değildir. Dünyaya iyilik tohumları ekenler, ahirette iyilik bulurlar. Dünyada kötülük yapanlarda, ahirette kötülük bulurlar. Her iki dünyada da hiçbir iyilik ve kötülük karşılıksız kalmaz.

Müslüman bir toplumda her alanda olduğu gibi ticaretle de herkes iyilikleri özendirerek, kötülükleri de önlemek sorumluluğunu taşır. Hayatın yaşanır kılınmasında olduğu kadar iyilikleri özendirme ve kötülükleri önlemede de en büyük sermaye dürüstlüktür.

Dürüstlükten uzaklaşanlar, özellikle ticaretle kendileriyle birlikte çevrelerine de büyük zarar verirler. Bunun için dürüst tüccarların, öte dünyada peygamberlerle bir arada olacakları müjdelenmiştir.

Müslümanlar ticaretin her alanında ürün ve hizmetlerini dürüstlikle tartarlar. Onların dünyasında, ister alan isterse satan olsun, kimseye haksızlık yapmadan tartan terazinin vazgeçilmez bir yeri vardır. Anadolu'da terazi dürüstlüğün simgesi olarak kabul edilir. Ticaretle başarının sırrı dürüstlükte gizlidir.

Allah Teala, **“Ölçüyü tam yapın, eksiltenden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkını azaltmayın...”**²⁸⁵ ayetiyle doğru ve güvenilir olmayı emreder. Peygamber Efendimiz (s.a.v) de iş ahlakında kardeşlik, merhamet ve sevginin önemine işaret eden hadis-i şerifinde şöyle buyurur: *“Hizmetinizde kullandığınız kimseler, sizin ancak kardeşlerinizdir. Allah onları sizin elinize emanet etmiştir. Bu sebeple onlara yediğinizden yedin, giydiğinizden giydirin. Onlara güçlerinin yetmeyeceği işler yüklemeyin. Şayet böyle bir iş yüklemek zorunda kalırsanız, siz de onlara yardım edin.”*²⁸⁶

Atalarımız “Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.” demişlerdir.

285 Şuara suresi, 181-183. ayetler.

286 Buhârî, İman, 22.

2.2. KUSURSUZ ÜRÜN VE HİZMET ÜRETME

Üretici, bir eseri veya işi tamamlayıp bir ürün meydana getirendir. Yapıcı ve üretici olan insanların oluşturduğu toplum, maddi ve manevi yönden huzurlu ve mutlu olur. Bir ülkede toplumsal birliktelik ve düzenin korunabilmesinde kusursuz ürün ve hizmet üretiminin büyük katkısı vardır. Bu konuda herkes üzerine düşen görevi yerine getirmelidir.

İş ve ticaret hayatında en önemli ilkelerden biri de her işte en iyiyi, en güzeli, en mükemmel ve en temiz olanı yapmaya ve üretmeye çalışmaktır. Buna göre kişi; yaptığı işi sağlam, kaliteli ve en güzel biçimde yapmalı, işinde hile ve sahtekârlıktan sakınmalıdır. Aldığı parayı hak etmeli, iş ve icraatta bulunurken Allah'ı (c.c.) ve ahiret gününü düşünerek hareket etmelidir. Kur'an-ı Kerim, **“(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.”**²⁸⁷ buyururken Peygamber Efendimiz (s.a.v) de *“Allah Teala sizden birinizin bir iş yaptığı zaman, onu sağlam ve güzel yapmasını sever.”*²⁸⁸ diyerek sağlam ve kaliteli hizmet üretmeye teşvik etmiştir.

Din, dürüstlük ve samimiyettir. Dürüst ve samimi davranmayan kimse, kesinlikle aldatmış olur. İslam ahlakına göre satılan malın kusurlu olmaması gerekir. Kusuru varsa, bu durum mutlaka müşteriye söylenmelidir.

“Muhakkak ki Allah her şeyde kaliteyi, ihsanı emretmiştir.” (Müslim, Sayd, 11)

ARAŞTIRINIZ

“Bizi aldatan, bizden değildir.” ne demektir?

“Allah Resülü (sav) bazı ihtilaçlarını temin etmek için zaman zaman Medine pazarına gider, bu vesileyle gelip gidenlerden ve alınıp satılanlardan da haberdar olurdu. Yine bir gün pazarda dolaşırken bir buğday yığını dikkatini çekti. Hububat! satan adamın yanına gelerek buğday yığınının elini daldırdı. Ancak buğdayın altı görüldüğü gibi çıkmamış. Efendimizin parmakları ıslanmıştı. Satıcıya ıslaklığın sebebini sorduğunda, yağmurdan kaynaklandığı cevabını verdi. Bunun üzerine Allah Resülü; *öyleyse insanların görmeleri için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi?” diyerek ticaret ahlakına dikkatleri çekti. Anlaşılan o ki; satıcı kuru ve ıslak olan buğdayı ayırmadan satışa sunmak suretiyle insanları aldatmaktaydı, insanları aldatmak ise. Peygamberimizin sünnetinden ve yolundan uzaklaşmak demektir: Müslümanlar arasında aldatmak olamaz! Bizi aldatan, bizden değildir!”

(Müslim, İman, 164)

Tüketim ile İlgili Ahlaki Öğütler

1. Toplumun zararına tüketim ve harcamalarda bulunmamak.
2. Lüks ve ihtişam içinde harcama yapmamak.
3. İsraf etmemek.
4. İnfakta bulunmak ve cömert olmak.

287 Bakara suresi, 195. ayet.

288 Beyhaki, Şuabu'l iman, IV, 334-335.

3. EMEĞE SAYGI DUYMA

Emek, bir işin yapılması için harcanan beden, zihin ve kalp gücüne denir. Toplumda yardımlaşma ve dayanışmanın korunması, üretimin artması, ekonominin güçlenmesi, çalışanların işlerini istekli olarak en iyi şekilde yerine getirmelerinin sağlanması için emeğe saygı duymak bir zorunluluktur. Gerek beden ve gerekse zihin gücüne dayalı olarak bir mesleğin icrası doğrultusunda sarf edilen emek, çalışmaya dayalı meşru bir kazanç yoludur. Bu sebeple İslam'da emek yoluyla rızık aramak teşvik edilmiştir. Çalışmadan, hiçbir emek sarf etmeden yapılan intihal, hırsızlık, gasp, rüşvet, faiz, dolandırıcılık ve karaborsa gibi gayri-meşru kazançlar yasaklanmıştır.

Emeğe saygı; görevini ve işini en iyi şekilde yapmak, herkese hak ettiği ücreti vermek, çalışanların sosyal güvencesini sağlamak, alıcıya kusursuz mal satmak, satıcının malını değerli fiyatından almak, alınan malın parasını tam ödemektir. İslam, insanların emeğine büyük önem vermiştir. Müslüman emeğe saygı göstermeli, çalışmadan başkalarının sırtından geçinmemelidir. Aynı şekilde gayrimeşru kazanç elde etmekten şiddetle kaçınmalıdır. Kazancımıza karışacak en küçük haram, helal kazancımızı kirletir. Zamanla harama giden yollar normal karşılanır. Haram kazanç toplumun huzurunu, emeğe saygıyı yok eder. Ayrıca İslam, insanların kimseye muhtaç olmadan hayatlarını sürdürmelerini, emek sarf ederek kazanç elde etmelerini tavsiye eder. İslam'da emek bir değerdir. Yapılan iş ve çalışmalar meşru olmak kaydı ile değerlidir.

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın çobanlık yaptığı zikredilmektedir.²⁸⁹ Peygamberler tarihinde, terzilerin piri olarak Hz. İdris, demirciliğin piri olarak Hz. Davut, marangozluğun piri olarak da Hz. Zekeriya ve Hz. Nuh, ticaretin piri ise Hz. Muhammed (s.a.v) kabul edilmektedir.²⁹⁰ Dünyanın en seçkin insanların bu farklı mesleklerde çalışmış olmaları, insanlığın yararına olan her mesleğin değerli ve onurlu olduğunu gösterir. İnsanların, bakmakla yükümlü olduklarının nafakalarını temin etmek için çalışmasını da ibadet sayar. Onun için Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de emeği müstakil bir değer olarak kabul etmiş, emeğin hem maddi hem de manevi karşılığının olduğunu bildirmiştir: **"İnsan için ancak çalıştığı vardır. Şüphesiz onun çalışması ileride görülecektir."**²⁹¹

Üretim ile İlgili Ahlakî Öğütler

1. Üretim sırasında halis bir niyet taşımak.
2. Meslekî bilgi ve ehliyet sahibi olmak.
3. Haram olan şeylerin üretimini ve ticaretini yapmamak.
4. İşçinin haklarını gözetmek.
5. İşverenin hakkını gözetmek.

Dünya hayatında sahip olduğumuz ekonomik imkânlar ve fırsatlar bizleri işçi veya işveren konumuna getirmiştir. Bazı insanlar geçimlerini sağlayacak bir işe, bazıları da işini yaptıracak işçiye muhtaçtır. Üretim, emek ve sermaye şeklinde birbirini tamamlayan

289 bk. Kasas suresi, 25–28. ayetler.

290 Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, s. 80, 94, 108.

291 Necm suresi, 39-40. ayetler.

iki temele dayanmaktadır. Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'de; **"Rabb'inin rahmetini onlar mı paylaşıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabb'inin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır."**²⁹² buyurarak emek-sermaye arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Ayet zengin'in şımarmamasını ve haddi aşmamasını isterken fakirin de sabır ve olgunluk göstermesini ve isyan etmemesini istemektedir. Böylece her insana bir mesaj vermektedir.

İşveren, işçilerinin hak ettikleri ücretleri zamanında ödemelidir. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) *"Ben, kıyamet gününde işçi çalıştırıp da hakkını vermeyenden davacı olurum."*²⁹³ *"İşçinin ücretini alınının teri kurumadan veriniz."*²⁹⁴ hadislerini unutmamalıdır. Buna karşılık çalışan da işini düzgün yapmalı, iş yerini kendi işi gibi bilmeli, çalışma esnasında dürüst olup aldığı ücreti hak etmelidir.

Bir Müslüman, yaptığı iş ne olursa olsun, daima dürüst olmalı ve karşılıklı haklara riayet etmelidir. Hem işveren hem de işçi ve memur hak, adalet ve doğruluk üzere olmalıdır. İşçi-işveren ilişkilerinin sevgi, saygı ve adalete uygun bir şekilde gerçekleşmesinin, çalışma hayatını ve toplum huzurunu sağlam bir hâle getireceği unutulmamalıdır.

Bir kutsi hadis-i şerifte; *"Üç kimse kıyamet gününde beni karşısında bulacaktır: Benim adımı kullanarak haksızlık eden, hür bir insanı satıp parasını yiyen, bir işçiyi çalıştırıp da ona ücretini vermeyen"*²⁹⁵ uyarısı ile işçiyi çalıştırıp da ücret ödememenin uhrevi sorumluluğuna işaret edilmektedir.

292 Zuhruf suresi, 32. ayet.

293 Buhârî, Buyû, 106.

294 İbn Mâce, Ruhun, 4.

295 Buhârî, İcâre, 12, 15; İbn Mâce, Rehin, 4.

2.4. KUL HAKKINA RİAYET

YORUMLAYALIM

Ömer bin Abdülaziz halife iken, bir gece makamına ashaptan biri gelir. Selam verip oturur. Fakat selamı alınmaz. Ömer b. Abdülaziz işiyle meşguldür ve adam bekler. Gelen kimsenin yüzüne bakmayan Ömer bin Abdülaziz, işini bitirip mumu söndürür. Bir başka mum yakar ve o anda adamın selamını alır, konuşmaya başlar. Adam sorar;

-Ya Ömer, niçin hemen selamımı almadın ve bir mumu söndürüp diğer mumu yaktıktan sonra konuşmaya başladın? Ömer bin Abdülaziz cevap verir:

Evvelki mum devletin hazinesinden alınmıştı. O yanarken özel işlerimle meşgul olsaydım, Allah indinde mesul olurum. Seninle devlet işi konuşmayacağımız için kendi cebimden almış olduğum mumu yaktım, ondan sonra seninle konuşmaya başladım.

Adamın gözleri yaşarır, ellerini kaldırarak şöyle dua eder:

-Ya Rabbi! Ömer bin Abdülaziz'i bizim başımızdan eksik etme.

(Hatib el-Bağdadi, Tarih-u Bağdad, XIX, 127)

Kul hakkına riayet etmek insanların canları, ırz ve namusları, malları gibi kişilik haklarına saygılı olmaktır. Bu haklara yönelik olarak yapılan her türlü saldırı, verilen her türlü zarar kul hakkına tecavüz sayılmaktadır.

İslam, kul haklarına saygılı olmamızı emreder. Başkalarının haklarına zarar veren her türlü kötü davranışı yasaklar. Bu yasaklamaların başında insan hayatına kastetme gelir. Bu sebeple, insan öldürmek büyük günah sayılmıştır. Yüce Allah, Kur'an'da, **"... Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur..."**²⁹⁶ buyruğu ile başkalarının yaşama hakkına riayet etmeyi emreder. Yine bir ayette şöyle buyrulur: **"Kim bir mümini kasıtlı olarak öldürürse cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir..."**²⁹⁷ Peygamberimiz (s.a.v), kul hakkı üzerinde önemle durarak şöyle buyurmuştur: *"Müslümanların kanları, malları, namusları ve şerefleri kendi aralarında kutsal Mekke kadar, hac ayları ve günleri kadar saygındır, dokunulmazdır."*²⁹⁸

Bir diğer yasaklama ise başkalarının malına zarar vermektir. İnsanların hırsızlık, ölçü ve tartıda hile yapma, emanete hıyanet, kumar, tefecilik, zimmet, irtikâp vb. gayrimeşru yollarla birbirlerinin mallarını yemeleri Kur'an-ı Kerim'de kesin bir dille yasaklanmıştır: **"Birbirinizin mallarını haksızlıkla yemeyin ve bile bile günahla insanların mallarından bir bölümünü yemeniz için onları hâkimlere aktarmayın."**²⁹⁹ Peygamberimiz (s.a.v) kul hakkı üzerinde önemle durarak *"Birisinin hakkını alan kimse, ölmeden önce onunla helalleşsin! Paranın, malın geçmeyeceği kıyamet gününe üzerinde kul hakkı bulunarak gitmesin!"*³⁰⁰ buyurmuştur.

296 Mâide suresi, 32. ayet.

297 Nisa suresi, 93. ayet.

298 Buhârî, Hac, 132; Müslim, Kıssâ, 29.

299 Bakara suresi, 188. ayet.

300 Buhârî, Mezalim, 10; Rikak, 48.

Kul haklarından bir diğeri de insanın kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilemez ve vazgeçilmez olan kişilik hakkıdır. Dinimizde iftira, alay, arkadan çekiştirme, kötü lakap takma, suizan, kusur arama, gıybet gibi tutum ve davranışlarla başkalarının manevi şahsiyetlerine zarar vermek de yasaklanmıştır. Bu konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **“Ve her kim bir kusur veya bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuz kimse üzerine atarsa muhakkak ki bir iftirayı ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.”**³⁰¹

DÜŞÜNELİM / İFLAS EDEN KİMDİR?

Resulullah (s.a.v), sahabelerle birlikte sohbet ederken onlara, “Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb: “Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir, dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdular: “Bu kişi ahirette namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerini yerine getirmiş olarak Allah’ın huzuruna gelir. Bununla beraber öyle günahlarla gelir ki kimilerine sövüp saymış, kiminin kanını akıtmış, kiminin malını yemiş, kimine iftira etmiştir. Bu durum karşısında onun ibadetlerinden elde ettiği sevaplardan alınıp hak sahiplerine dağıtılır. Eğer ibadetleri ve iyilikleri bu hakları ödemeye yetmezse hak sahiplerinin günahlarından alınıp hak yiyenin günahlarına eklenir. Böylece sevapları elinden gitmiş, günahları ise daha da artmış, dolayısıyla müflis durumuna düşmüş olan bu kişi cehenneme atılır.” (Müslim, Birr, 59)

OKUMA PARÇASI

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte Hayber Gazvesi’ne çıktık. Allah Teala bize zaferi ihsan etti. Ganimet olarak altın ve gümüşün dışında mallar, yiyecekler ve elbiseler elde ettik. Sonra vadiye doğru hareket ettik.

Hz. Peygamber’in (s.a.v) yanında Dubeyboğulları Kabilesi’nin Cüzam kolundan Rifâa bin Zeyd adında kendisine hibe edilen bir kölesi de vardı. Vadiye indiğimizde, Hz. Peygamber’in (s.a.v) kölesi, Hz. Peygamber’in (s.a.v) devesinin üzerindeki yükünü indiriyordu ki bu sırada kendisine bir ok atıldı. Bu ok onun ölümüne sebep oldu.

Bunun üzerine biz: Ey Allah’ın elçisi! Ne mutlu ona şehit oldu, dedik. Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: Hayır! (Durum zannettiğiniz gibi değildir!) Canım elinde olan Allah’a yemin olsun ki Hayber günü (gazvesinde) ganimetler paylaşılmadan önce aldığı (çaldığı ganimet malı) onun üzerinde tutuşan bir ateş olacaktır.

Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine insanlar dehşete kapıldılar! Bir adam elinde bir veya iki ayakkabı bağı ile geldi ve: “Ey Allah’ın elçisi! Bunu Hayber günü (ganimetler paylaşılmadan önce) almıştım, diyerek onu iade etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

YORUMLAYALIM

Devlet malını deniz olarak görenler, umuma ait mekânlara zarar verenler, etrafı yakıp yıkanlar ve kutsal değer tanımayanları göz önüne alarak yandaki hadis-i şerif-i yorumlayın.

"Şayet bunu iade etmeseydin, (cehen-nemde) ayakkabının bir veya iki bağı ateş-ten olacaktı."³⁰²

2.5. SORUMLULUK BİLİNCİ

Sorumluluk, kişinin kendi üzerine düşen görevleri ve işlevleri zamanında ve istenilen şekilde, istenilen biçimde yerine getirmesidir. Sorumluluk üstlenen kişi, disiplinli bir çalışma, verimli bir hayat ve kaliteli bir hizmet ahlakını kabullenmiş olur. Bundan dolayı insanlar ve özellikle Müslümanlar, yapacakları her işte, söyleyecekleri her sözde dikkatli olmak durumundadırlar. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bu konuyla ilgili bir hadisinde şöyle buyurur: "Hepiniz yöneticisiniz ve hepiniz yönettiklerinizden sorumlusunuz. Devlet başkanı yöneticidir ve yönettiklerinden sorumludur. Erkek, eşi ve çocuklarının yöneticisidir ve onlardan sorumludur. Kadın, eşinin evinde yöneticidir ve yönettiğinden sorumludur. Hizmetçi-işçi, işverenin (uhdesine verdiği) malının-işinin yöneticisidir ve yönettiğinden sorumludur."³⁰³

Nitekim bu sorumluluk bilinciyle Hz. Ömer, "Fırat'ın kenarında bir koyunu kurt kapsa hesabı Ömer'den sorulur." demiştir. Yine kıtlık yıllarında Medine'de tebdili kıyafet ederek halkı dolaşmış ve yetim bir aileye geceleyin rastladığında onlara "Hâlinizi niye Ömer'e arz etmiyorsunuz. Ömer sizin bu hâlde olduğunuzu nasıl bilecek?" dediğinde oradaki hanım; "Madem ki hâlimize vakıf olamayacak öyleyse ne diye halife oldu?" diye cevap vermiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer, Beytülmalından aldığı un torbasını bizzat kendisi yüklenerek bu fakir aileye getirmiştir. Arkadaşı ona "Ya Emire'l-müminin, bırak ben taşıyayım" dediğinde; "Ahirette de benim günahlarımı taşıyabilir misin?" diye cevap vermiştir.³⁰⁴

"İnananları tehdit edip Allah yolundan alıkoyarak ve onu eğri göstermek maksadıyla her yolun başında (pusu kurup) oturmayın. Düşünün ki, siz az sayıdaydınız, sonra O sizi çoğalttı. Bozguncuların sonunun nasıl olduğunu da düşünün!"

(Ârâf suresi, 86. ayet)

11. Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağır-mayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tövbe etmezse işte onlar zalimlerdir.

12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin ku-surunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasın-dan çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.

Hucurat sûresinin 11-12. ayetleri ışığında "kul hakkına" ilişkin ilkeler çıkarınız.

• İnsanlarla alay etmemeliyiz.

-
-

302 Buhârî, 4234, Müslim, 115

303 Buhârî, Ahkâm, 1; Tirmizî, Cihad, 27; Ebû Dâvûd, İmâre, 1.

304 İbnü'l Esir, İzzüddin-Ebu'l-Hasen, Ali bin Muhammed, Üsdü'l-Gabe, C 4, S.155.

2.6. HİZMETTE EŞİT DAVRANMA

Hizmet denildiği zaman, ilimden sanata, eğitilden ticarete, aileden topluma, hayatın her alanını içine alan bir kavram akla gelir. Dolayısıyla insanlık adına atılacak olumlu her adım, ortaya konulacak her çalışma ve iş gücünü bu bağlamda hizmet anlayışının içinde değerlendirmek mümkündür. İslam dini, insana ve topluma hizmet etmeyi mukaddes bir görev olarak kabul etmiş ve hizmet verirken insanlar arasında ayırım yapmayı yasaklamıştır. Toplumda birlik ve beraberliğin, huzur ve mutluluğun sağlanması herkese eşit davranmakla mümkündür. Çalışma hayatında karşılıklı sevgi, saygı ve adalet prensiplerine uygun olarak hareket edilmelidir. İslam çalıştırdığı kişileri ezen, onların hak ve hukukunu ihmal eden bir işvereni onaylamadığı gibi yaptığı işin gereklerini yerine getirmeyen çalışanı da tasvip etmez.

Toplumların huzur ve mutluluğu yardımlaşma, dayanışma, saygı, sevgi, hak ve hukuka riayet etme ilkelerine bağlıdır. İslam, bütün bu ilkeleri insan hayatında hâkim kılarak birbirini seven, birbirinin derdine koşan, çalışan, üreten ve bir arada barış, güven ve huzur içinde yaşayan fertlerden oluşan bir toplum hayatı inşa etmeyi hedefler. Bu nedenle dinimizde hizmet etmek, çalışıp üretmek mümin için vazgeçilmez bir hayat anlayışı olmuştur. İnsanın sahip olduğu maddi ve manevi potansiyel, ona, sadece kendi ihtiyaçlarını karşılayıp arzularını yerine getirmek için verilmemiştir. Bunları başkalarıyla paylaşma, yardımlaşma, diğerkâmlık gibi ahlaki değerler, toplumsal dayanışma ve birlikteliğin bir gereğidir. Çünkü İslam dininde sadece insanın kendisini düşünmesi, bir başkasını dikkate almadan bencilce bir hayat sürdürmesini kabul etmez. Ayrıca insanın, çevresindekilere karşı duyarsız kalmasını asla hoş karşılamaz. Hz. Peygamber'in (s.a.v) diliyle Müslüman; *"Kendisi için istediğini başkaları için de arzu edendir. Eli ve dili ile başkalarına zarar vermeyendir."*³⁰⁵

"İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır." prensibinden hareketle, Müslüman için hayatı bütünüyle hizmet alanı olarak değerlendirmek mümkündür. Kur'an, gerçek imanın amelle bütünleşmesi gerektiğine, insanın dünya ve ahiret mutluluğuna ancak bu şekilde erişebileceğine dikkat çekmektedir. Üstelik ameli de salih nitelemesiyle ortaya koymakta, böylece insanın her davranışının, yeryüzünde barış ve sulhu gerçekleştirmeye, dürüst ve erdemli hareket etmeye yönelik olmasını istemektedir. Dinimizde Kur'an'ın öngördüğü ahlak, sadece ibadet hayatını değil, bütün hayatı kuşatmaktadır. Dolayısıyla çalışma ve üretimde bulunma da bir nevî ibadet sayılmaktadır. **"...Herkes kazandığı karşılığında rehindir."**³⁰⁶ ayeti, herkesin kişisel kurtuluşunun, kendi çalışmasının neticesinde olacağını ifade etmektedir.

Allah'ın (c.c.) sevgi ve rızasını kazanmak, onun kullarına hizmet etmek, hayır ve iyilik yolunda yarışmak ve insanlığın mutluluğu için çalışmakla doğrudan irtibatlıdır. Yüce dinimiz devamlı surette bizlere sorumluluk bilinci aşılama ve bizleri bütün insanlık için yararlı işler (ameli salih) yapmaya çağırır.

305 Buhârî, İman, 5, 7.

306 Tur suresi, 21. ayet.

2.7. ÇEVRE BİLİNCİ VE DUYARLILIK

Çevre, içinde bulunduğumuz ve yaşadığımız ortamdır. İnsanoğlu, var oluşundan bu yana beraber yaşadığı varlıklarla etkileşim içinde olmuştur. Etrafımıza baktığımızda toprak, su, hava gibi ana unsurlar ve bunlarla iç içe olarak süregelen bitkiler, hayvanlar, diğer canlılar ve bütün kâinat çevreyi oluşturur. Ancak kâinatta insan dışındaki hiçbir varlık çevreye zarar vermez. Bilakis insanoğlu çevreye müdahale ederek tabiatın dengesini bozar. Bu konuda Kur'an-ı Kerim şu uyarıyı yapar: **“İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar Allah da belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır.”**³⁰⁷

Çevre sorunlarının arka planında son zamanlarda tüm dünyayı saran maddeciliğin, hazcılığın ve faydacılığın olduğu görülmektedir. Sınırsız üretim ve tüketim anlayışı ekolojik sistemin hızla bozulmasının en önemli nedenidir. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın (c.c.) gökyüzünü yükselttiği, kâinata düzen ve dengeyi koyduğu bildirilmekte ve bu dengeye müdahalede aşırı gidilmemesi istenmektedir. Kâinattaki dengenin sınırlarını anlamak için tabiat yasalarını keşfetmek gerekmektedir. **“Biz her şeyi bir ölçü ile yarattık ve bunu bir defaya mahsus olarak yaptık.”**³⁰⁸, **“Hiçbir şey yoktur ki hazineleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.”**³⁰⁹ anlamındaki ayetler de muhataplarına bütün kâinatın yaratıcısının Allah (c.c.) olduğu inancını hem de çevre bilincini ve çevre sorumluluğunu telkin eden ilahi mesajlardır. Allah Teala'nın yeryüzündeki halifesi olan insan, Allah'ın (c.c.) emanetini koruma görevini de en azından kendi varlığını idame ettirebilmek için doğal olarak yüklenmiştir. İnsan tabiata hükmetmeye ve dengeleri bozmaya teşebbüs ederse emane- te hıyanet etmiş olur. Doğal güzelliklerin hatta doğal mevcudun korunmasında en güçlü kontrol bilinci, insanın kendi vicdanıdır. Yaptığı işin Allah (c.c.) katında günah, hukuk düzeni açısından suç olduğunu bilmelidir. Aynı zamanda bir kul hakkı ihlali olduğu bilincinde olmalıdır. Bununla birlikte caydırıcı olması amacıyla birtakım yasal ve sosyal önlemler alınmalıdır.

Bir mümin için tabiat bir nimettir. Allah (c.c.) tarafından insanın istifadesine sunulmuş olan tabiat, maddi ve bedeni ihtiyaçlarımızı karşılar. Dolayısıyla hepimiz için hayati bir nimet olan tabiata zarar verilmemesi, verenlere de engel olunmalıdır.

Bir mümin için tabiat Allah'ın (c.c.) varlığına bir delildir. Tabiat, insanların Yaratıcı'nın varlığına ulaşmalarına vesile olur. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyrulmaktadır: **“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü hâldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde düşünen bir toplum için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır.”**³¹⁰ Allah Teala'nın varlığına ayet olan kâinatın tahrif edilmesi, vahiy kitabının tahrif edilmesi gibi yasaklanmıştır.

307 Rum suresi, 41. ayet.

308 Kamer suresi, 49-50. ayetler.

309 Hicr suresi, 21. ayet.

310 Bakara suresi, 164. ayet.

Bir mümin, tabiata emanet gözü ile bakar. İnsanlar tabiatın asıl sahibi değildirler onu emanet olarak kullanmaktadırlar. Bu sebeple çevreye zarar vermemek, emanete riayet bir gereğidir. Akıl nimetine sahip tek varlık olan insan, kendisinden sorumlu olduğu gibi evrende var olan diğer varlıklardan da sorumludur. Allah Teala bu sorumluluğu şu ayetle haber vermektedir: **“Biz emaneti göklere, yere, dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten kaçındılar. Zira sorumluluğundan korktular, ama onu insan yükledi. İnsan (bu emanetin hakkını gözetmediğinden) cidden çok zalim, çok cahildir.”**³¹¹

Modern çağda insanların ihtiyaçlarından fazla tüketimde bulunması, doğal kaynakların hızla azalmasına ve kirlenmesine sebep olmuştur. Bu sebeple uzun zamandan beri içinde yaşadığımız dünya tehlike sinyalleri vermektedir. Hepimiz dünya gemisinin içinde bulunmaktayız. Dolayısıyla bu uyarıcı seslere kulak vermeli gemiyi batıracak davranışlara sessiz ve ilgisiz kalmamalıyız. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) şu benzetmesi konuyu daha anlaşılır kılmaktadır: *“Bir gemiyi paylaşan ve bir kısmı üstte bir kısmı altta bulunan insanları düşünün. Altta bulunanlar, su ihtiyaçlarını karşılamak için gemiyi delmek istediklerinde, üsttekiler buna mani olmazlarsa gemi batar ve hepsi birden boğulur; eğer mani olurlarsa hepsi de kurtulur.”*³¹²

“Allah’ın, göklerde ve
yerdeki (nice varlık ve
imkânları) sizin emrinize
verdiğini, nimetlerini
açık ve gizli olarak size
bolca ihsan ettiğini
görmediniz mi? Yine de,
insanlar içinde, -bileisi,
rehberi ve aydınlatıcı
bir kitabı yokken- Allah
hakkında tartışan
kimse vardır.”
(Lokman suresi, 20. ayet.)

311 Ahzab suresi, 72. ayet.

312 Buhârî, Şirket, 6.

3. AHİLİK VE AHİLERDE MESLEK AHLAKI

Ahiliğin meslek ahlakının dayandığı bazı prensipler şu şekilde sıralanabilir:

- Müşteriyi aldatmamak.
- Malı överek yalan söylememek.
- Hileli ölçüp tartmamak.
- İhtikâr (karaborsacılık) yapmamak.
- Müşteriyi kızdırmamak.
- Alışverişte iyi muamelede bulunmak.
- Çalışanın sorumluluğunu bilmesi.
- Çalışanın işinde dikkatli olması.
- Çalışan ferdin işi savsaklamaması.

Ahilik; sanatın, ticaretin ve mesleğin, olgun kişilik, güzel ahlak ve doğrulukla yoğrulduğu, kökleri çok eskilere uzanan bir geleneğimizdir. Yüzyıllar boyu toplumumuzun sosyal ve ekonomik omurgasını oluşturan bir örgütlenme şeklidir. Toplumsal kimliğimiz açısından daima sahiplenmemiz gereken çok özel bir kültürdür.

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da kurulan ve gelişen dinî ve toplumsal yönü olan bir esnaf teşkilatı Anadolu'da ahilik, Ahi Evran (1171–1262) tarafından kurulmuştur.³¹³

Anadolu Selçuklularından Osmanlı İmparatorluğuna geçiş sürecinde ahilik son derece önemli bir rol oynamıştır. Sanat ve meslek yönüyle toplumun ekonomik yapısını hazırlarken, ahlaki yönüyle de devlet yapısının temel niteliklerini belirlemiştir. Osmanlı hükümdarlarından Orhan Gazi ve oğlu I. Murat, ahi ocaklarında kuşak kuşanarak ahi olmuşlardır. Osmanlı Devletinin son dönemlerine kadar ahilik; meslekî bir yaklaşımla eğitim, dayanışma ve örgütlenmedir. Diğer taraftan ise müşteri odaklı bir yaklaşımla fiyat, kalite ve standart konularında çok ciddi denetim ve çalışmalar yapan bir oluşumdur.

Ahilik, mensuplarının dengeli bir yaşam anlayışına sahip olmalarını amaçlamıştır. Bu nedenle çatışmayı değil dayanışmayı esas almıştır. Bu amaçtan hareketle, üretici-tüketici, emek-sermaye, yöneten-yönetilen, toplum-birey ilişkileri açısından tüm kişi ve kurumların iyi ilişkiler içinde olmalarını öngörmüştür. Güçlünün zayıfı ezmesi, haksız kazanç gibi olumsuz davranışlara şiddetle karşı çıkmıştır. Bu özelliği ile ahilik, esnaf arasında büyük ölçüde gelişmiştir. Başlangıçta bazı meslekleri kapsayan ahi birlikleri zaman içinde gelişmiş ve esnafın tüm kesimlerini kapsayan bir kuruluş hâline gelmiştir. Öyle ki Anadolu'nun hemen hemen tüm şehirlerinde, büyük kasabalarında ve bazı köylerinde bile teşkilatlanabilmiştir. Ahilik kurumunun meslek ahlakı, doğruluk ve bağlılığa dayanmaktadır. Bütün işlerde doğru hareket ön planda tutulmuştur.

Ahilik kurumunun mensupları arasında "pazarlık" görülmez. Çünkü ahi ahlakı ile yoğrulmuş bulunanlar, fahiş fiyatla mal satmayı veya fahiş fiyat isteyerek malın değerini pazarlık konusu yapmayı büyük ahlaksızlık olarak kabul ederler.

Ahilik kurumunun meslek ahlakının bir diğer özelliği de "ustaya bağlılık"tır. Kurumun üyesi, usta dahi olsa kendisini yetiştirenlere her zaman saygılı davranmayı ahlaki bir meziyet olarak kabul eder.

313 Dini Terimler Sözlüğü, s. 8.

Sağlıklı bir toplum oluşturmanın belki de en önemli ayağı ahlakıdır. Çünkü insan madde ve manadan müteşekkil, iki boyutlu olan bir varlıktır. İnsanın manevi boyutunu, inanç ve ahlak oluşturur. İnsanın bu manevi boyutu görmezden gelinirse toplumsal sağlığı bozan ve sosyal ortamı yaşanmaz hale getiren yalan, rüşvet, yolsuzluk, hile vb. problemlerle karşılaşmak kaçınılmaz olur. Söz konusu olumsuzlukların üstesinden gelebilmek için her kurum ya da kuruluş temel ahlaki ilkeler belirleme yolunu seçmektedir. İşi kutsal, çalışmayı ibadet sayan, karşılıklı iş birliği ve sosyal dayanışmaya dayalı, kaliteyi ve müşteri memnuniyetini ilke edinmiş olan ahilik, eğitimle meslekî gelişmeyi sürekli pekiştiren bir ahlak anlayışını temsil eder.

Sonuç olarak diyebiliriz ki siyasi ve iktisadi sistemi ne olursa olsun güçlü, müreffeh, ilimde ve fende ileriye gitmiş her toplumun kendine mahsus, sağlam bir ahlaki sistemi ve disiplini olduğunu kabul etmek gerekir.

OKUMA PARÇASI / ENDONEZYA NASIL MÜSLÜMAN OLDU?

Kendi hâlinde bir tüccardı. Bir gün kumaşları gemiye yükledi. Endonezya'ya gitti, oraya yerleşti. İşini orada devam ettirdi. Kumaşları kaliteliydi. Tam da halkın aradığı cinstendi. Kendisi de kanaat sahibi bir insandı. Kazancı az olsun, temiz olsun düşüncesindeydi. Bir gün geç geldi iş yerine. Eleman iyi bir kâr elde etmişti sattığı mallardan. Merak etti, sordu:

- Hangi kumaştan sattın?
- Şu kumaştan efendim.
- Metresini kaç verdin?
- On akçeye.
- “Nasıl olur?” diye hayret etti.
- Beş akçelik kumaşı on akçeye nasıl satarsın? Bize

hakkı geçmiş adamcağızın. Görsen tanır mısın onu?

Eleman gitti, müşteriye buldu, getirdi. Dükkân sahibi müşteriye karşısında görür görmez, helallik istedi ve fazla parayı müşteriye uzattı. Müşteri şaşırılmıştı. Böyle bir durumla ilk defa karşılaşılıyordu.

- Ne demektir hakkını helal et?

Olay kısa sürede dilden dile dolaştı. Çok geçmeden kralın kulağına kadar vardı. Sonunda kral kumaş tüccarını saraya çağırdı. Kral sordu:

- Sizin yaptığınız bu davranışı daha önce biz ne duyduk, ne de gördük. Bunun aslı nedir?

– Ben, dedi tüccar, bir Müslüman'ım. İslam dini böyle emreder. Müşterinin bana hakkı geçmişti. Dolayısıyla kazancıma haram girmişti. Ben sadece bir yanlış düzelttim.

Kral, “İslam nedir, Müslümanlık nedir?” gibi peş peşe sorular sordu. Tüccar birer birer sorularını cevapladı. Kral ilk defa duyuyordu böyle bir dinin varlığını. Vakit kaybetmeden İslam'ı kabul etti. Daha sonra kısa süre içinde de halk Müslüman oldu.

250 milyonluk nüfusa sahip olan bugünkü Endonezya'nın Müslümanlığı kabul etmesindeki sır sadece beş akçelik kumaştı. Yapılan tek şey vardı inandığı gibi yaşamak: Peygamberimizin (s.a.v.) “Doğru ve güvenilir tüccar, kıyamet gününde peygamberler, sıddıklar (doğrular) ve şehitlerle beraberdir.” hadisinde bahsettiği kişi gibi olmak milyonlarca insanın hidayetine vesile olmuştu. Yani, asıl etkili olan söz değil, hâl diliydi. Konuşmaktan çok yaşamaktı. Anlatmaktan ziyade davranış dilinin devreye girmesiydi.

(Mehmet Paksu, İman Hayata Geçince / D. B. Tercüman)

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Kul hakkına riayet etmenin önemini açıklayınız.
2. Emeğe saygının önemini anlatınız.
3. "İçinde yaşadığımız çevre Allah'ın bir ayeti, bir nimetidir." sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
4. Kişi, sahip olduğu mesleğin sorumluluğunu taşımazsa hangi sorunlarla karşılaşır? Açıklayınız.
5. Hizmet sunarken ayırım yapmamanın, insanlara eşit davranmanın önemi hakkında bilgi veriniz.
6. Kusursuz ürün ve hizmet verme, ülke ticaretini nasıl etkiler? Anlatınız.
7. İslam'ın çalışmaya verdiği önemi ayet ve hadislerle açıklayınız.
8. Ahilik teşkilatının anadolu'da iş ve meslek ahlakının yerleşmesinde nasıl bir rolü vardır? Bilgi veriniz.
9. Ticarete dürüstlük niçin en büyük sermayedir? Açıklayınız.
10. "Bizi aldatan bizden değildir" hadis-i şerifini iş ve meslek ahlakı açısından yorumlayınız.

B. Aşağıdaki boşlukları uygun kelimelerle doldurunuz.

yaşama hakkı, bir kul hakkıdır, emek, ibadet, sorumluluk, bir delildir, vakıflar, ahilik, ustaya bağlılıktır, pazarlık

1. Kul haklarının başında insanın gelir.
2. İnsanların inançları, dinî tercih ve yaşayışları üzerinde baskı kurmak
3. Bir işin yapılması için harcanan beden, zihin ve kalp gücüne denir.
4. İslam, insanların sorumlu oldukları kişilerin nafakaları sağlamak için çalışmalarını sayar.
5. Kişinin kendi üzerine düşen görevleri ve işlevleri zamanında ve istenilen şekilde istenilen biçimde yerine getirmesine denir.

6. Bir mümin için tabiat, Allah'ın (c.c.) varlığına
7. İslam toplumlarında sorumluluk bilincini en güzel anlatır.
8. Sanatın, ticaretin ve mesleğin, olgun kişilik, güzel ahlak ve doğrulukla yoğrulduğu, kökleri çok eskilere uzanan geleneğimize denir.
9. Ahilik kurumunun meslek ahlakının en önemli özelliği de
10. İslam ahlakını hayat felsefesi hâline getirmiş bulunan ahilik kurumunun mensupları arasında görülmez.

C. Aşağıdaki soruların doğru şıklarını işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi, ahinin mesleki ahlakının dayandığı prensipler arasında yer almaz?

- A) Müşteriyi aldatmamak. B) Malı överek yalan söylememek.
C) Hileli ölçüp tartmamak. D) İhtikâr (karaborsacılık) yapmamak.
E) Pazarlığı kızıştırmak.

2. Aşağıdakilerden hangisi ahiliğin ilkeleri ile bağdaşmaz?

- A) Mensuplarının dengeli bir yaşam anlayışına sahip olması.
B) Meslek ahlakının doğruluk ve bağlılığa dayanması.
C) Kaliteyi ve müşteri memnuniyetini esas alması.
D) Tüm kişi ve kurumların iyi ilişkiler içerisinde olmasını amaçlaması.
E) İhtiyaç sahiplerine borç verip daha fazlasıyla geri alması.

3. Aşağıdakilerden hangisi ahilik mensuplarının yaşam anlayışı içinde yer almaz?

- A) Çatışmayı değil dayanışmayı esas almak.
B) Üretici - tüketici ve emek - sermaye arasında iyi ilişkiler kurmak.
C) Güçlünün zayıfı ezmesine müsaade etmek.
D) Haksız kazanç gibi olumsuz davranışlara şiddetle karşı çıkmak.
E) Tüm kişi ve kurumların iyi ilişkiler içinde olmalarını sağlamak.

4. Aşağıdakilerden hangisi tüketimle ilgili ahlaki öğütler arasında yer almaz?

- A) Toplumun zararına tüketim ve harcamalarda bulunmamak.
B) Lüks ve ihtişam içinde harcama yapmamak.
C) İsraf etmemek.
D) Tembellik etmemek.
E) İnfak ve cömertlik yapmak.

5. Aşağıdakilerden hangisi üretim ile ilgili ahlaki öğütler arasında yer almaz?

- A) İşverenin hakkını gözetmemek.
- B) Üretim sırasında halis bir niyet taşımak.
- C) Mesleki bilgi ve ehliyet sahibi olmak.
- D) Haram olan şeylerin üretimini ve ticaretini yapmamak.
- E) İşçinin haklarını gözetmek.

6. İslam anlayışında çevre ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Çevre bizim için yaratılmıştır, sınırsız istifade etme hakkımız var.
- B) Çevre bizim için bir nimettir, nimete şükretmeliyiz.
- C) Çevre bize emanettir, onu emanet şuuru içinde kullanmalıyız.
- D) Çevredeki eşsiz güzellik bizim için Allah'ın (c.c.) varlığının ve birliğinin delillerindedir.
- E) Çevredeki ağaç, bitki vb. canlılar kendi dili ile ibadettedir, onlara zarar vermemeliyiz.

7. Aşağıdakilerden hangisi İslam iş ahlakı prensipleri arasında sayılmaz?

- A) Dürüst ve doğru sözlü olmak.
- B) Sözünde durmak.
- C) Maddiyatı her şeyden daha önemli saymak.
- D) Alışveriş esnasında sırayı gözetmek.
- E) Mütevazı bir hayat sürmek.

8. Aşağıdakilerden hangisi bir kul hakkı olarak kabul edilmez?

- A) İnsan hayatına kastetme.
- B) İnsan malına kastetme.
- C) Bireyin kişilik haklarına kastetme.
- D) Kamuya ait mallara kastetme.
- E) İnsanın günahlarına kastetme.